LEDER: RELIGIONSKRITIKK

Hvilken plass har religionskritikk i skolens religionsfag – og hvilken bør den ha? Enn i kirkens trosopplæring? Hvordan forstår lærerne styringsdokumentenes krav om at undervisningen skal være kritisk, og hva er forholdet mellom kritisk undervisning og religionskritikk? Hvordan formidler lærebøker religionskritikk – på og mellom linjene? Hva er forholdet mellom kritikk og selvkritikk – og kritikk og dialog? Trenger en kritisere for å forstå? Hva er kritikk egentlig? Dette er blant spørsmålene som artiklene i dette nummeret handler om, besvarer og problematiser.

I 2018 har nyateismen og islamkritikken en fremtredende plass i samfunn og skole. Barn og unge møter religionskritikken på mange arenaer i livet, og de vil i ulik grad være rustet til å håndtere kritikk rettet mot egen tradisjon. Noen ganger oppstår harde fronter i klasserommene som følge av religionskritikk, og mange lærere opplever det som krevende å håndtere dette på en måte som ivaretar alle elever.

All religionskritikk springer ut fra bestemte ståsteder og posisjoner, og vil ha ulikt siktemål. Noen ganger kritiseres dogmer fordi de ikke kan underbygges empirisk, andre ganger kritiseres tro og tradisjoner fordi de er i konflikt med bestemte verdier. Religion kan avvises som fenomen fordi det strider imot en sekulær virkelighetsforståelse, eller en troende kan kritisere sin egen tradisjon for å forbedre noe.

Religionskritikk er altså noe barn og ungdom møter og lever med i sin hverdag. Når det i tillegg er læringsmål knyttet til religionskritikk i læreplaner for religionsfaget både i ungdomsskolen og videregående skole og i Den norske kirkes plan for trosopplæring, er det klart at religionskritikk er et religionspedagogisk interessant emne.

Tittelen på dette nummeret av Prismet er religionskritikk, men artiklene favner bredere enn det de fleste mer umiddelbart tenker på som religionskritikk. Flere

av forfatterne beskjeftiger seg også med livssynskritikk og grunnlaget for å kritisere. Andre tematiserer kritikk som det å skjelne til forskjell fra den smalere forståelsen der kritikk betyr negativ evaluering, og utforsker sammenhengen mellom kritikk, forståelse og refleksjon som også rommer selvkritikk. Noen forfattere knytter også kritikk konstruktivt til både dialog og tro.

Det er ett tema vi ønsket å få en artikkel om i dette nummeret, der vi ikke lyktes: islamkritikk. I boka *Religion og Ungdom* (Universitetsforlaget 2017) skriver Audun Toft et kapittel om hvordan muslimske elever erfarer undervisningen om islam i Religion og etikk. Elevene formidler at presentasjonen av islam skiller seg fra presentasjonen av andre religioner fordi dagsaktuelle hendelser knyttet til islam prioriteres i timene. Dette dreier seg mye om konfliktstoff og terror, med klasseromssamtaler der personlige meninger får større plass enn nyanisert kunnskap. Elevene opplever også at flertallet av medelever ikke har noe forhold til religion, og at det å være religiøs derfor innebærer å skille seg ut og ofte på en negativ måte. Undervisningen underbygger en kontrast mellom islam og et sekulært norsk «vi» slik at det å være muslim bryter med den etablerte normalen i klasserommet. Toft refererer til flere studier som har pekt på at muslimer i Norge i mange sammenhenger opplever at det å være muslim blir ansett som noe negativt, at det blir et stigma. Og elevene han har intervjuet formidler altså at skepsis mot islam og pressens negative representasjoner av islam preger undervisningen på en slik måte at det ikke blir god nok motvekt mot det som erfares utenfor klasserommet.

Toft skriver at også ikke-muslimer kan oppleve sin religiøsitet som et stigma, og funnene hans peker på en viktig utfordring. Religion- og livssynskritikk har en selvsagt plass i vårt samfunn, men i hvilken form, mengde og i hvilke fora kan det ha sin plass på en måte som samtidig tar hensyn til barn og ungdom med ulik tro? Det framstår som en vedvarende utfordring å gi rom for kritikk og samtaler om medieoppslag og samtidig skape samfunn og læringsmiljø der barn og ungdom kan oppleve seg respektert og inkludert med den religionen eller det livssynet de har.

Til tross for at vi ikke har fått med en ønsket artikkel om islamkritikk, er dette et rikholdig dobbeltnummer der det bør finnes noe interessant for enhver religionspedagog. Øystein Brekke skriver om kritikkens plass i religionsfaget og svakheter og styrker med ulike didaktiske framlegg. Kåre Fuglseth tematiserer grunnleggende spørsmål om forholdet mellom kritikk og forståelse og knytter det både til praksis i kirke og skole. To artikler handler om religionskritikk i lærebøker: Geir Winje utforsker hvordan kritikk kan uttrykkes «mellom linjene» gjennom hvilke valg som gjøres i framstillingen av ulike religioner, mens Kristin Hatlebrekke analyserer kapitler der temaet er religionskritikk. I artikkelen «Kritisk undervisning i KRLE» skriver Aina Hammer og Åge Schanke

om hvordan lærere forstår kritisk undervisning, og ser sammenhenger mellom dette og lærernes ulike syn på religion, kritikk og KRLE-fagets dannelsesoppgaver. «Rock og religionskritikk» av Robert Kvalvaag handler om hvordan en religionskritisk rockelåt kan brukes i undervisning. Artikkelen «Men er det sant?» av Atle Søvik er i en uvanlig form for i et religionspedagogisk tidsskrift. På et bredt grunnlag argumenterer han for at religioners sannhetsinnhold bør kunne diskuteres i skolens religionsundervisning.

I tillegg til disse sju forskningsartiklene, inneholder dette nummeret refleksjons- og praksisartikler. Annette Dreyer skriver praksisnært om maktkritikk som ressurs i kirkelig konfirmasjonsundervisning. Natalie Preminger og Yuval Regev skriver i «Motnarrativ i holocaustundervisningen» om en undervisningsmåte de har brukt på mange ulike videregående skoler og som kan fungere i arbeid mot fordommer. Iselin Jørgensen og Hanna Barth Hake bidrar med en artikkel om antisemittisme, kritikk, selvkritikk og dialog. Til sist anmeldes podcasten KRLE-podden.

God kritisk lesning!

Aina Hammer
Åge Schanke
Gunnfrid Ljones Øierud
(gjesteredaktører og redaktør)